

У својој дискусији желим да се осврнем на два питања – на нормативну релативизацију коју симболизује Дејтонски споразум и на сужен простор критичке рефлексije када је реч о природи сукоба и почињеним злочинима.

1. Настанак Дејтонског споразума, као и покушаји његове једностране суспензије, реинтерпретације од стране његових властитих твораца, представљају, између осталог, још један исказ о природи међународног поретка који се клеће од завршетка хладног рата. Смисао новонастајућег поретка се реторички образлаже не само као освајање претпоставки за доследнију примену владавине закона, већ и као осмишљен процес уздизања међународног поретка на виши ниво етичких начела, као убрзана трансформација ка космополитском поретку. Трансформација ка космополитском поретку поставља заштиту људских вредности као врхунску вредност у име које се спољним интервенцијама може легитимно релативизирати норма суверенитета. Поменута залагања и настојања су међутим, уместо чвршћих правних темеља, свеобавезујућих норми (дакле, подједнако за слабе и јаке државе), веома пажљиво руковања инструментима принуде и њихове примене само када су заиста сва друга средства исцрпљена, пропраћена умножавањем поглавља правне произвољности, злоупотребама прокламоване „моралне зависности“ за ширење доминације на крилима војних интервенција, суспендовањем основних норми међународног права.

Мандат спољних фактора није временски орочен, а њихов регулаторни домашај се шири/продубљује у складу са споља дефинисаним потребама (које могу да одговарају једној од страна у сукоба, али не и захтевима изградње суверене државе на основу унутрашњег консензуса).

Са завршетком хладног рата, уместо освајања снажнијих темеља правне извесности, све изнова постаје могуће – нова рунда маргинализације кључне институције светског поретка – Уједињених нација, сукоби на континенту који се заветовао да више неће допустити ратове на свом тлу, насилно мењање граница и исцртавање нових геостратешких картографија, војне интервенције на темељу конструисаних претњи, присилно привођење мировним споразумима који занемарују праве корене сукоба,

неједнако уважавају интересе свих страна и крећу се унутар логике победника и побеђеног.

То је шири контекст унутар којег се већ скоро две деценије одвија драма распада Југославије и конституисање нових држава. Када је реч о конституисању нових држава, видимо да Дејтонски споразум није само мировни споразум већ и споразум посредством којег спољни фактор, на темељу своје премоћи, себи додељују мандат да успостави и управља босанском државом, али и да мења властите пропозиције. Мандат спољних фактора није временски орочен, а њихов регулаторни домашај се шири/продубљује у складу са споља дефинисаним потребама (које могу да одговарају једној од страна у сукоба, али не и захтевима изградње суверене државе на основу унутрашњег консензуса).

Дакле, Дејтонски споразум је унео у процес изградње нове државе истовремено и висок степен њене негације, тј. десуверенизације. Због тога они који су Споразум изнедрили сматрају да га могу и укинути или реинтерпретирати уз једно те исто оправдање – стварање, напokon, претпоставки за стабилну и функционалну државу. То што њихова визија не почива на слободној вољи грађана не представља проблем, њихова настојања су покривена етичким начелима у чије име наступају. Ентитетска структура појављује се као препрека да се постигне жељена мера десуверенизације и унутрашње не-аутономности и због тога се озбиљно ради на рецентрализацији босанске државе.

Поред релативизација која доводе до реинтерпретације нормe суверенитета, а своје упориште налазе у новој етици која је завладала међународним односима, нашу пажњу заслужује и чињеница да је у великој мери легитимност упитности доведена у питање такође у име моралности.

Парадоксално, у исто време се у суседној држави врше притисци ка децентрализацији и регионализацији као кључним начелима демократије и европеизације. То је само један од парадокса произвољности новог нормативног поретка. Други се нпр. односи на чињеницу да се на једној страни апсолутизује начело самоодређења, тако да то начело важи сад и за (привилеговане) мањине, а на другој се оно до те мере негира, тако да не важи за конститутивне народе. Укратко, приписујући себи приврженост етичким начелима у име које се појачава спољна регулација унутрашњих прилика слабих држава као што је босанска увећава се (правна) произвољност. Супротстављање произвољностима које ограничавају суверенитет, аутономију, демократску вољу, налаже да упркос релативизацији међународног права, као што је рекао један саговорник, ми

морамо да се ослањамо на њега као једно од најјачих оружја у одбрани националних и државних интереса.

2. Поред релативизација која доводе до реинтерпретације норме суверенитета, а своје упориште налазе у новој етици која је завладала међународним односима, нашу пажњу заслужује и чињеница да је у великој мери легитимност упитности доведена у питање такође у име моралности. Подређивање истине моралном понекад иде до те мере да се доводе у питање и основна академска начела, тј. елементарно право на преиспитивање утврђених „истина“ и постављање *основних* питања. Заинтересованост за ледени говор чињеница, за уважавање сложености узрока, мотива, околности драме које се догодила се олако отписује као рад у прилог „бекству од одговорности“, оправдању злочина, итд.

Упитност, сумња, опрез према доношењу преурањених коначних судова су готово криминализовани. То се посебно испољава када је реч о Сребреници. Пошто је већ много тога речено о Сребреници у претходним дискусијама, ја ћу се задржати на само неколико општих коментара. Ако упркос свим настојањима да се трагедија Сребренице укњижи у дефинитивно испричане приче, постоји сумња да је било прећуткивања, преувеличавања/умањивања жртава, сумње не треба осуђивати већ развејати непорецивом фактографијом. Нико неће оспорити да се огромна трагедија догодила у Сребреници. Али њене тачне размере, начин на који се утврђује број страдалих, објашњавају мотиви и околности масакра, идентификују њени актери, представља и даље легитимно поље додатних истраживања. Наравно, непоправљиве трагедије појединаца се не могу осветлити хладним статистикама. Упркос томе, сенке неразјашњености се морају стрпљиво уклањати. Протерати сама питања у домен неморалности, непоштовања жртава, оправдавања злочина је препрека стварном помирењу.

По мом суду помирење мора да подразумева, понављам, утврђивање непорецивих чињеница, а све *прерано склопљене корице* томе не могу томе да допринесу. Не мањкају осећања сућути и одговорности. Оно што недостаје је пуна истина.

По мом суду помирење мора да подразумева, понављам, утврђивање непорецивих чињеница, а све *прерано склопљене корице* томе не могу томе да допринесу. Не мањкају осећања сућути и одговорности. Оно што недостаје је пуна истина. Многе сенке лебде, на свим странама, поједине манипулације и прећуткивања су већ разоткривени, због чега се и појачавају сумње у оно што је недоречено. Сумње спречавају право суочавање, јер извиру и из отпора према једном наметнутом тумачењу узрока распада Југославије

Покушај релативизације Дејтонског споразума

Пише: Радмила Накарада
субота, 15 јануар 2011 08:06

према којем су кривице унапред јасно расподељене. По мом суду, и то је оно чиме желим да закључим, одбојан однос према питањима је оно што производи екстремизам и ирационалности и вероватно би било добро на трагу данашњег разговора учинити неке конкретне напоре да се утврди „beyond reasonable doubt“, шта се десило и колико је страдалника на свим стратиштима, а потом да се свако суочи са властитим делом реалне одговорности.

(Излагање на скупу „Петнаест година Дејтонског мировног споразума)

Аутор је професор Факултета политичких наука у Београду.